

Л.В Богун

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

У даній статті розглянуто найважливіші аспекти діяльності Національного університету цивільного захисту України. Висвітлено цілеспрямовану діяльність колективу над удосконаленням якісного рівня підготовки фахівців для пожежної охорони.

Кожна сторінка історії навчального закладу наповнена повагою до пожежно-рятувальної справи та професії рятувальника.

Ключові слова: *Національний університет цивільного захисту України, пожежна охорона, підготовка фахівців, цілеспрямована діяльність.*

Для Національного університету цивільного захисту України — 85 років значний відлік часу. За цей період навчальний заклад пройшов нелегкий шлях становлення від Курсів до Національного університету, а його випускники й надалі зберігають та примножують славні традиції, що були прищеплені у стінах рідного навчального закладу, традиції, на яких зросло не одне покоління рятувальників.

У роботах дослідників В. Доманського, О. Іванів, В. Пархоменка, В. Підгайного, С. Поповича, Г. Пономаренко, А. Томіленка [1,2,3,4,5,6,7] та інших, які зробили значний внесок у вивчення різних аспектам діяльності у сфері пожежної безпеки, історія Національного університету цивільного захисту України залишається малодосліджена, що обумовлює актуальність обраного напрямку наукового пошуку.

Історичні віхи навчального закладу беруть свій початок з 17 липня 1928 р. з того часу, коли Рада Народних Комісарів УРСР ухвалила постанову про створення у м. Харкові дворічних постійно діючих Всеукраїнських пожежно-технічних курсів. В цей період в історії країни характеризувався високими темпами розвитку промисловості, будівництвом нових підприємств, громадських і житлових будівель, підвищенням технічного рівня і складності технологічних процесів виробництва. Виникла потреба в підготовці кадрів і перепідготовці кваліфікованих кадрів керівного складу для підрозділів пожежної охорони.

Першим начальником Всеукраїнських пожежно-технічних курсів був призначений Григорій Федорович Ковалюх, професійний пожежник з великим досвідом практичної роботи. Навчально-матеріальна база для курсів створювалася практично рік і навчання розпочалося тільки з 1 вересня 1929 р. Розвиток народного господарства країни визвало необхідність удосконалення існуючої системи підготовки спеціалістів. Тому Рада Народних Комісарів УРСР своїм рішенням від 19 липня 1930 р. реорганізувала всі курси і профтехнічні школи в технікуми, в тому числі Всеукраїнські пожежно-технічні курси — в Харківський пожежний технікум НКВС УРСР. З вересня 1932 р. по червень 1933 р. Харківський пожежний технікум очолював Аркадій Олександрович Цезарєв.

17 серпня 1933 р. директором Харківського пожежного училища був призначений Федір Прокопович Лагно. З 1 липня 1933 р. Харківським пожежним училищем було проведено перший випуск, 47 пожежних техніків було направлено на роботу в підрозділи пожежної охорони [8].

В різні роки училищем керували — полковник Іван Степанович Зайцев з червня 1946 р. по березень 13 березня 1948 р., полковник Петро Андрійович Метелев з 13 березня 1948 р. по 17 квітня 1958 р., полковник Олексій Гаврилович Капустянський з 17 квітня 1958 р. по 22 вересня 1977 р., полковник Володимир Дмитрович Феденко з 22 вересня 1977 р. по 2 січня 1990 р., полковник внутрішньої служби Володимир Григорович Палюх з 2 січня 1990 р. по квітень 1994 р., квітень 1994 р. — грудень 1998 р. був ректором Харківського інституту пожежної безпеки, полковник внутрішньої служби Володимир Омелянович Росоха грудень 1998 р. по жовтень 2005 р. 22 серпня 2000 р. ректору Академії В.О. Росохі Указом Президента України було присвоєно звання генерал-майор внутрішньої служби, а в 2003 р. — генерал-лейтенант внутрішньої служби [9]. За 72-річну історію існування навчального закладу керівнику вперше було присвоєно таке високе звання. 25 жовтня 2005 р. на Конференції трудового колективу Академії цивільного захисту України на посаду ректора був вибраний Володимир Петрович Садковий. Наказом МНС України від 31 жовтня 2005 р. затвердили прийняте колективом рішення і Володимир Петрович генерал-лейтенант служби цивільного захисту був призначений керівником навчального закладу МНС України.

Харківське училище з кожним роком розширювалося, ріс його авторитет як навчального закладу, зміцнювались викладацькі кадри, удосконалювалася навчальна база і навчально-виховний процес, збільшувалась кількість слухачів. У вересні 1943 р. штатна кількість слухачів

складала: на 1-му курсі — 73, на 2-му курсі — 56 і на 3-му курсі — 25 людей. Для покращення організації і якості підготовки спеціалістів пожежної охорони Постановою РНК УРСР від 17 березня 1935 р. Харківський пожежний технікум був переданий в підпорядкування Головному управлінню пожежної охорони НКВС УРСР. Після закінчення навчання в пожежному училищі випускникам надавали кваліфікацію «Технік пожежної справи» без військового звання [10].

У процесі свого становлення і розвитку назва навчального закладу неодноразово змінювалась. У 1930 р. Всеукраїнські пожежно-технічні курси було реорганізовано у Харківський пожежний технікум НКВС УРСР. У 1938 р., у зв'язку з необхідністю підготовки і перепідготовки значної кількості фахівців для міських пожежних частин, Харківський пожежний технікум НКВС СРСР було реорганізовано в Курси удосконалення командного складу міської пожежної охорони (КУКС) НКВС УРСР.

У липні 1941 р. Курси реорганізовано у 3-ю, а в 1943 р. — в 4-у Пожежно-технічну школу НКВС СРСР. Згодом у вересні 1946 р., 4-у ПТШ реорганізовано у Харківське пожежно-технічне училище МВС СРСР з трирічним терміном навчання. Зміни, що відбувались у житті країни, не обходили стороною й училище [11]. Серед навчальних закладів структури МВС СРСР рейтинг училища завжди підтримувався на досить високому рівні. Його випускники працювали у підрозділах пожежної охорони на всій території колишнього Радянського Союзу.

В 1980 р. училище разом з іншими навчальними закладами МВС, брали участь у забезпеченні пожежної безпеки на об'єктах XXII Олімпійських ігор в м. Москві. За період несення служби в Москві з 20 червня по 5 серпня курсанти показали хороші професійні навички, вміння швидко орієнтуватися в складних ситуаціях. За відмінне несення служби по охороні олімпійських об'єктів наказом МВС СРСР всьому особовому складу олімпійських розрахунків була висловлена подяка, училище нагороджено Почесною грамотою Організаційного комітету «Олімпіада-80». За уміле керівництво особовим складом училища при несенні служби під час Олімпійських ігор полковника В.Д. Феденка було нагороджено орденом Червоної Зірки [12].

В липні-червні 1985 р. особовий склад училища в складі зведеного батальйону під керівництвом полковника внутрішньої служби В.Д. Феденка брали участь в охороні громадського порядку на об'єктах проведення XII Всесвітнього фестивалю молоді і студентів в м. Москва.

26 квітня 1986 р. — трагічна дата в історії нашої країни, пожежа на Чорнобильській атомній електростанції, зробилася в ядерну катастро-

фу. В вересні — жовтня 1986 р. група курсантів-добровольців А.В. Гагієв, В.Г. Горбенко, В.М. Зубарєв, А.В. Коцюба, Р.К. Кушхов, А.Ю. Любов, В.В. Луконін, В.І. Мишкевич, В.Б. Сорокін і А.І. Фролов під керівництвом командира взводу старшого лейтенанта внутрішньої служби В.Т. Косогова здійснили роботу по очищенню від радіоактивних відходів п'яти технологічних майданчиків 150-метрової вентиляційної труби четвертого ядерного енергоблоку. Медалями «За відмінну службу по охороні громадського порядку» були нагороджені В.Т. Косогов, А.В. Коцюба, В.Г. Горбенко і В.Г. Сорокін, медалями «За відвагу на пожежі» — Р.К. Кушхов, А.Ю. Лобов, В.В. Луконін і А.І. Фролов, Почесними грамотами Верховної Ради СРСР — А.В. Гагієв, В.М. Зубарєв і В.І. Мишкевич [13].

Входячи до складу структури МВС СРСР, особовий склад пожежно-технічного училища не тільки приймав участь в профілактиці і гасінні пожеж, але й задіяний для охорони громадського порядку в районах виникнення надзвичайних ситуацій. В період з грудня 1988 р. по лютий 1989 р. зведений батальйон під керівництвом заступника начальника училища по стройовій підготовці полковник внутрішньої служби І.М. Черкашин ніс службу по охороні громадського порядку під час масових антигромадських проявів на міжнаціональному ґрунті в м. Казахе Азербайджанської РСР.

За добросовісну службу особовий склад зведеного батальйону був відзначений різними нагородами, а майор внутрішньої служби В.П. Садковий був нагороджений медаллю «За відмінну службу по охороні громадського порядку». В період з листопада 1989 р. по січень 1989 р. зведений батальйон училища під керівництвом полковника внутрішньої служби Б.П. Бронишевського охороняв громадський порядок в Нагорному Карабасі і Агдамському районі Азербайджанської РСР. За добросовісну службу по охороні громадського порядку близько 200 офіцерів і курсантів зведеного батальйону були нагороджені. В тому числі полковник внутрішньої служби Б.П. Бронишевський нагороджений орденом Червоної Зірки, капітан внутрішньої служби С.А. Радченко і курсант В.І. Хорольський — медалями «За відвагу».

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1994 р. № 258 і наказом МВС України від 22 червня 1994 р. № 327 на базі Харківського пожежно-технічного училища МВС України було створено Харківський інститут пожежної безпеки МВС України, а 27 червня 2000 р. № 1024 Постановою Кабінету Міністрів України і наказом МВС України від 8 серпня 2000 р. № 530 навчальний заклад отримав високий статус академії [14]. Згідно з Указом Президента України від 27 січня 2003 р. № 47/2003 Академію пожежної безпеки

України (м. Харків) було виведено зі складу Міністерства внутрішніх справ і передано до структури Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи [15].

З метою забезпечення якісно нового рівня підготовки фахівців для підрозділів служби цивільного захисту України розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 10-р і наказом МНС України від 22 січня 2004 р. № 29 Академію пожежної безпеки України реорганізовано в Академію цивільного захисту України, а 25 травня 2006 р. № 920-р і наказом МНС України від 2 червня 2006 р. № 342 — в Університет цивільного захисту України [16].

Ураховуючи загальнодержавне і міжнародне визнання результатів діяльності Університету цивільного захисту України, його вагомий внесок у розвиток національної освіти і науки відповідно до Указу Президента України від 1 грудня 2009 р. № 990/2009 і наказом МНС України від 24 грудня 2009 р. № 833 Університету присвоєно статус національного.

Сьогодні університет — це сучасний вищий навчальний заклад Державної служби України з надзвичайних ситуацій з повністю сформованою науково-методичною та матеріально-технічною базою. Тут здійснюється підготовка бакалаврів за шістьма напрямками: «Пожежна безпека», «Цивільний захист», «Охорона праці», «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», «Хімічні технології» та «Психологія»; спеціалістів і магістрів за десятьма спеціальностями. У ВНЗ навчається близько трьох тисяч студентів з усіх областей України та країн ближнього зарубіжжя, щорічний набір становить близько 600 чоловік. Університет має тісні зв'язки зі спорідненими вищими навчальними закладами рятувального профілю Російської Федерації, Республіки Білорусь, Таджикистану, Азербайджану, Болгарії, Німеччини, Польщі та Швеції. Протягом трьох років поспіль Національний університет цивільного захисту України тісно співпрацює із професійною пожежною охороною Німеччини та Головною школою пожежної служби Республіки Польща. Це значною мірою сприяє підвищенню фахового рівня майбутніх спеціалістів. В Національному університеті цивільного захисту України навчаються близько 300 представників Азербайджанської Республіки, Туркменістану, Російської Федерації, більшу частину яких складають співробітники МНС Азербайджану. В системі вищих навчальних закладів Державної служби України з надзвичайних ситуацій НУЦЗУ єдиний вищий навчальний заклад, де здобуває вищу освіту така велика кількість інозе-

мних громадян. Підготовка фахівців для зарубіжжя дає можливість університету стояти на найвищому щаблі освітянської діяльності [17].

Основна мета навчального закладу підготовка висококваліфікованих спеціалістів з високим рівнем знань, необхідних у їх подальшій професійній діяльності. Яскравим прикладом цьому є його славні випускники. За роки свого існування навчальний заклад підготував понад 35 тис. висококваліфікованих фахівців пожежно-рятувальної справи. Випускники своєю нелегкою службою і наполегливою працею гідно примножують славні традиції рідної альма-матер. Вони відомі не тільки в Україні, але й далеко за її межами. Випускники навчального закладу в різні роки очолювали МНС України та Республіки Білорусь, УВС МВС України та Росії, гарнізони пожежної охорони в різних регіонах України та на теренах колишнього СРСР, а сьогодні перебувають на керівних посадах департаментів і підрозділів ДСНС України, а також країн СНД. В стінах університету навчалися два міністра надзвичайних ситуацій (України і Білорусі) та 28 випускникамбулоприсвоєногенеральськязвання; трьом - за мужність і героїзм, проявлені під час Великої Вітчизняної війни високе звання Героя Радянського Союзу; понад 600 випускників навчального закладу нагороджено медаллю «За відвагу на пожежі» і відзнакою МНС «За відвагу у надзвичайній ситуації». Багато вихованців навчального закладу за самовіддану працю, мужність та відвагу нагороджено орденами, медалями і відзнаками Президента України та нагородами інших країн [18]. Гордість навчального закладу — відомі спортсмени, які свого часу здобували золоті медалі на чемпіонатах світу та Олімпійських іграх. Випускники своєю сумлінною службою та наполегливою працею гідно примножують славні традиції рідного навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): Дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. — Х.: НАВСУ, 2004. — 201 с.
2. Іванів О. Професійна підготовка рятувальників у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (середина ХХ — ХХІ ст.) // Педагогіка і психологія професійної освіти. — Львів, 2013. — № 1. — С. 211–216.
3. Пархоменко В.А. З історії пожежної охорони Миколаєва у ХІХ — першій половині ХХ століття // Науковий збірник. — Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2004. — Т. 37: Історичні науки. — С. 123-125.

4. Підгайний А.В. Становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України наприкінці ХХ - початку ХІХ ст.: Дис. канд. істор. наук: 07.00.01. - Львів, 2009.
5. Попович С. Пожежництво Львова [Текст]: історичний нарис. - Л.: Світ, 2002. - 368 с.
6. Пономаренко Г.О. Пожежна безпека як елемент внутрішньої безпеки держави: поняття та система заходів забезпечення // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — 2007. — Вип. 74. — С. 47-50.
7. Томіленко А.Г. Діяльність добровільних пожежних товариств на Правобережній Україні (друга половина ХІХ — початок ХХ ст.) // Науковий збірник. — Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2000. — Т.5: Історичні науки. — С. 39-42.
8. К 20-літтю створення першого в Україні ВУЗа по підготовці спасателів для МЧС України (краткий історический обзор) / В.П. Садковой, В.Г. Палюх, В.П. Пустомельник. — Х.: КП «Городская типография», 2012. — 120 с.
9. Славные имена. Выпускники Харьковского пожарно-технического училища МВД СССР 1946-1994 гг. / В.Г. Палюх, В.П. Пустомельник. — Х.: «Міськдрук», 2013. — 112 с.
10. Историей своей горды. 1928-2008. / Под ред. В.П. Садкового. — Х.: Издательский дом «Вокруг света», 2008. — 120 с.
11. Офіційний електронний ресурс Національного університету цивільного захисту України // Коротка історія. — Режим доступу до джерела: <http://http://nuczu.edu.ua/ukr/about/history/>.
12. Офіційний електронний ресурс Національного університету цивільного захисту України // Страницы истории (1928 - 1990 гг.). — Режим доступу до джерела: http://vyprusk.nuczu.edu.ua/rus/meetings/y1928_1997/.
13. Офіційний електронний ресурс Сайт о советской пожарной охране. Курсанты ХПТУ в Чернобыле. — Режим доступу до джерела: <http://www.fireman.su/img/hptu/hist/chern1.php>.
14. Офіційний веб-портал Верховної Ради України // ПКМУ «Про створення вищих навчальних закладів системи Міністерства внутрішніх справ». — Режим доступу до джерела: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/258-94-%D0%BF>.
15. Офіційний веб-портал Верховної Ради України // Указ Президента України «Про заходи щодо вдосконалення державного управління у сфері пожежної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій». — Режим доступу до джерела: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/47/2003>.
16. Офіційний електронний ресурс. Міністерство надзвичайних ситуацій України. — Режим доступу до джерела: http://iducz.mns.gov.ua/content/pidvischennya_der_slujb.html?PrintVersion.
17. Офіційний електронний ресурс Науково-освітнього порталу ДСНС України // Новини навчальних закладів. — Режим доступу до джерела: <http://www.edu-mns.org.ua/ukr/news/?id=4317>.
18. Офіційний електронний ресурс. Освітній портал. Національний університет цивільного захисту України. — Режим доступу до джерела: <http://www.osvita.org.ua/vnz/1204/index.html>.

References

1. Domans'kij V.A. Derzhavne upravlinnja pozhezhnoju bezpekoju Ukraini (organizacijno-pravovij analiz za materialami dijtal'nosti Derzhavnogo departamentu pozhezhnoi bezpeki): Dis. kand. jurid. nauk: 12.00.07. — H.: NAVSU, 2004. — 201 s.
2. Ivaniv O. Profesijna pidgotovka rjatuval'nikiv u L'vivs'komu derzhavnomu universiteti bezpeki zhittedijal'nosti (seredina HH — HH st.) // Pedagogika i psihologija profesijnoi osviti. — L'viv, 2013. — № 1. — S. 211–216.
3. Parhomenko V.A. Z istorii pozhezhnoi ohoroni Mikolaeva u HHH — pershij polovini HH stolittja // Naukovij zbirnik. — Mikolaiv: Vid-vo MF NaUKMA, 2004. — T. 37: Istorichni nauki. — S. 123-125.
4. Pidgajnij A.V. Stanovlennja ta rozvitok sistemi pidgotovki oficers'kih kadriv MNS Ukraini naprikinci HH - pochatku HHH st: Dis. kand. istor. nauk: 07.00.01. - L'viv, 2009.
5. Popovich S. Pozhezhnictvo L'vova [Tekst]: istorichnij naris. - L.: Svit, 2002. — 368 s.
6. Ponomarenko G.O. Pozhezhna bezpeka jak element vnutrishn'oï bezpeki derzhavi: ponjattja ta sistema zahodiv zabezpechennja // Visnik Kiïvs'kogo nacional'nogo universitetu imeni Tarasa Shevchenka. Juridichni nauki. — 2007. — Vip. 74. — S. 47-50.
7. Tomilenko A.G. Dijal'nist' dobrovil'nih pozhezhnih tovaristv na Pravoberezhnij Ukraini (druga polovina HHH — pochatok HH st.) // Naukovij zbirnik. — Mikolaiv: Vid-vo MF NaUKMA, 2000. — T.5: Istorichni nauki. — S. 39-42.
8. K 20-letiju sozdanija pervogo v Ukraine VUza po podgotovke spasatelej dlja MChS Ukrainy (kratkij istoricheskij obzor) / V.P. Sadkovoju, V.G. Paljuh, V.P. Pustomel'nik. — H.: KP «Gorodskaja tipografija», 2012. — 120 s.
9. Slavnye imena. Vypuskniki Har'kovskogo pozharno-tehnicheskogo uchilishha MVD SSSR 1946-1994 gg. / V.G. Paljuh, V.P. Pustomel'nik. — H.: «Mis'kdruk», 2013. — 112 s.
10. Istoriej svoej gordy. 1928-2008. / Pod red. V.P. Sadkovogo. — H.: Izdatel'skij dom «Vokrug sveta», 2008. — 120 s.
11. Oficijnij elektronij resurs Nacional'nogo universitetu civil'nogo zahistu Ukraini // Korotka istorija. — Rezhim dostupu do dzherela: <http://nuczu.edu.ua/ukr/about/history/>.
12. Oficijnij elektronij resurs Nacional'nogo universitetu civil'nogo zahistu Ukraini // Stranicy istorii (1928 - 1990 gg.). — Rezhim dostupu do dzherela: http://vypusk.nuczu.edu.ua/rus/meetings/y1928_1997/.
13. Oficijnij elektronij resurs Sajt o sovetsoj pozharnoj ohrane. Kursanty HPTU v Chernobyle. — Rezhim dostupu do dzherela: <http://www.fireman.su/img/hptu/hist/chern1.php>.
14. Oficijnij veb-portal Verhovnoï Radi Ukraini // PKMU Pro stvorenja vishhih navchal'nih zakladiv sistemi Ministerstva vnutrishnih sprav. — Rezhim dostupu do dzherela:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/258-94-%D0%BF>.
15. Oficijnij veb-portal Verhovnoï Radi Ukraini. Ukaz Prezidenta Ukraini // Pro zahodi shhodo vdoskonalennja derzhavnogo upravlinnja u sferi pozhezhnoi bezpeki, zahistu

naselennja i teritorij vid naslidkiv nadzvichajnih situacij. — Rezhim dostupu do dzherela:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/47/2003>.

16. Oficijnij elektronnij resurs. Ministerstvo nadzvichajnih situacij Ukraїni. — Rezhim dostupu do dzherela: http://iducz.mns.gov.ua/content/pidvischennya_der_slujb.html?PrintVersion.
17. Oficijnij elektronnij resurs Naukovo-osvitn'ogo portalu DSNS Ukraїni // Novini navchal'nih zakladiv. — Rezhim dostupu do dzherela: <http://www.edu-mns.org.ua/ukr/news/?id=4317>.
18. Oficijnij elektronnij resurs. Osvitnij portal. Nacional'nij universitet civil'nogo zahistu Ukraїni. — Rezhim dostupu do dzherela: <http://www.osvita.org.ua/vnz/1204/index.html>.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2014 р.

Л.В. Богун

**Национальный университет гражданской защиты Украины:
история становления и развития**

В данной статье рассмотрены важнейшие аспекты деятельности Национальный университет гражданской защиты Украины. Отражена целеустремленная деятельность коллектива над усовершенствованием качественного уровня подготовки специалистов для пожарной охраны.

Каждая страница истории учебного заведения наполнена уважением к пожарно-спасательному делу и профессии спасателя.

Ключевые слова: Национальный университет гражданской защиты Украины, пожарная охрана, подготовка специалистов, целеустремленная деятельность.

L. Bogun

**National university of defence of Ukraine: history of becoming and
development**

It describes the purposeful work of labour collective on improving the level of firefighters training.

This article considers the most important aspects of life during first phase of National University of Civil Defence of Ukraine.

Each chapter of college's history is rich on high respect for the fire-rescuing profession.

The main goal of higher education establishment is improving and developing of practical skills in firefighting, elimination of the consequences of the accidents and carrying out preventive works.

Key words: preparation of specialists, National University of Civil Defence of Ukraine, fire prevention, preparation of specialists, purposeful activity.